10.02.2025р. Гр.24. Історія України. Урок №85.

Тема: Україна під час спроби державного перевороту в СРСР.

1991р. серпневий путч у СРСР. Це була спроба державного перевороту в СРСР, коли самопроголошений Державний комітет з надзвичайного стану (ДКНС) намагався усунути від влади президента СРСР Михайла Горбачова та узурпувати владу у союзі ввівши надзвичайний стан. Приводом до путчу було призначене на 20 серпня 1991 підписання нового Союзного Договору про створення Союзу Суверенних Держав. Також причиною стало активне зростання суспільно-політичної активності народних мас та створення національно-демократичних рухів у союзних республіках, зокрема і в Україні. Вранці 19 серпня 1991 ДКНС заявив, що бере на себе функції головного органу державного управління, і оголосив про обмеження політичних свобод і запровадження цензури. У Москві найвищі органи влади РРФСР на чолі з Борисом Єльциним організували опір путчистам. Путч став детонатором антикомуністичної революції в серпні 1991 року, кульмінацією якої стала заборона КПРС, а найяскравішим символом – демонтаж пам'ятника Ф. Дзержинському в Москві. Серпневі події стали поштовхом до остаточного розпаду Радянського Союзу. Тодішні республіки, серед них і Україна, не підтримали переворот та використали його як можливість позбутись домінування Москви. Історики називають це першим невтраченим шансом українців здобути Незалежність. Коли переворот лише почався, республікам Радянського Союзу треба було визначатись, на чиєму вони боці.

Вранці 19 серпня Кабінет Міністрів УРСР ухвалив «створення тимчасової комісії для запобігання надзвичайним ситуаціям». Від Леоніда Кравчука, тодішнього голови парламенту, ініціатори путчу вимагали підтримати ДКНС. У своєму виступі у головній новинній програмі СРСР «Время» Леонід Кравчук дуже нечітко коментував путч. У перші ж дні перевороту українські націонал-демократи І. Юхновський, В. Чорновіл, Л. Танюк, Л. Лук'яненко, І. Драч та низка інших депутатів почали вимагати від Л. Кравчука скликання позачергової сесії Верховної Ради. Спершу Кравчук категорично відмовлявся, вимагаючи, щоб були зібрані 150 підписів депутатів. Зрештою, їх зібрали, проте голова Верховної Ради не поспішав скликати парламентарів. 21 серпня оголосили постанову про арешт

членів ДКНС у Москві. 22 серпня президія Верховної Ради УРСР погодилась на скликання надзвичайної сесії. Її призначили на 10 годину ранку суботи, 24 серпня. 24 серпня 1991 року Верховна Рада УРСР (ВРУ) ухвалила Акт проголошення незалежності України: «Виходячи із смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною в зв'язку з державним переворотом у СРСР…». За це проголосували майже всі депутати – від націонал-радикалів до комуністів-ортодоксів. 25 серпня президія ВРУ прийняла постанову про тимчасове припинення діяльності КПУ. 26 серпня ВРУ створила тимчасову комісію для перевірки діяльності посадових осіб, органів влади та управління, об'єднань і організацій в зв'язку з державним заколотом 19-21 серпня 1991. Виявлені документи довели безумовну причетність керівництва КПУ до безпосередньої підтримки ДКНС.

24 серпня - позачергова сесія Верховної Ради УРСР ухвалила Акт проголошення незалежності і дві постанови: Про проголошення незалежності України (із призначенням на 1 грудня республіканського референдуму з підтвердження Акта незалежності) та Про військові формування в Україні (щодо утворення Міоборони та підпорядкування всіх військових формувань, дислокованих на території республіки, Верховній Раді України).«За» проголошення незалежності з першої спроби (за Постанову про проголошення незалежності України) проголосував 321 депутат – конституційна більшість. Однак, дехто витягнув картки, щоб не брати участі в голосуванні. Помітивши це, Леонід Кравчук, який головував на засіданні, оголосив, що ті, хто не «встиг» проголосувати, мають написали до секретаріату письмові заяви. У результаті «Акт проголошення незалежності України», який голосувався одразу по тому, підтримали 346 депутатів. На хвилі піднесення, яке панувало в сесійній залі і за стінами парламенту (засідання транслювалося по радіо), В'ячеслав Чорновіл запропонував внести до парламентської зали синьо-жовтий прапор, з яким українці стояли на барикадах біля російського Білого дому, а також – підняти національний прапор над куполом парламенту. За кілька хвилин прапор з'явився в залі. Однак урочисте підняття його над парламентом відбулося за кілька днів – 4 вересня 1991 р.

Того ж дня, 24 серпня, Верховна Рада ухвалила постанову « Департизацію державних органів, установ та організацій», якою припинялась діяльність організацій політичних партій в усіх

органах державної влади та управління, правоохоронних органах, установах радіо і телебачення, інших державних установах, органах і організаціях. Останнім у той день депутати ухвалили звернення до парламенту та президента РРФСР, у якому «щиро подякували» їм за «героїчні дії по захисту свободи і демократії» під час путчу і висловили впевненість у тому, що «вікові традиції взаємопідтримки прогресивних сил України і Росії і надалі міцнітимуть».

Всеукраїнський референдум і вибори Президента України 1 грудня 1991 року. На референдум винесено одне питання: «Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року?». Більшість висловилась на підтримку незалежності. У референдумі взяли участь 31 891 742 особи – 84,18% населення України. З них 28 804 071 особа (90, 32%) проголосувала «За». В один день з референдумом відбулися і вибори Президента України. До виборчого бюлетеня були включені прізвища 6 кандидатів. Усі вони підтримували ідею незалежності України. У результаті голосування Президентом України обрано Леонід Кравчука, за якого віддали голоси 19 млн 643,6 тис. громадян (61,56% тих, хто взяв участь у голосуванні).

На переконання Леоніда Кравчука, Україна може також пишатися тією роллю, яку відіграла у розпаді СРСР. «Україна може пишатися тим, що вона є державою, яка розвалила Радянський Союз», - сказав Кравчук. Він переконаний, що якби не було Всеукраїнського референдуму 1991 року, і українці не проголосували за свою незалежність, не виключено, що за цей час нашу державу «прибрали б до рук» ті, хто цього і досі так бажає — РФ.

Міжнародне визнання державної незалежності україни2 грудня незалежність України визнали Польща та Канада, 3 грудня — Угорщина, 4 грудня — Литва та Латвія. Такою була перша п'ятірка. До кінця грудня незалежність України вже визнало майже 70 країн, в тому числі, Сполучені Штати, Японія, країни Європейської Спільноти (нині ЄС).

Посилання: https://www.youtube.com/watch?v=ZdxNcFHDAWE